

KELTAINEN KIRJASTO

ORHAN PAMUK

RUTTOYÖT

NOBEL

KELTAINEN KIRJASTO

ORHAN PAMUK:

Valkoinen linna (1985, suom. 1993)

Uusi elämä (1994, suom. 1995)

Musta kirja (1990, suom. 1998)

Nimeni on Punainen (1998, suom. 2000)

Lumi (2002, suom. 2004)

Istanbul. Muistot ja kaupunki (2003, suom. 2004)

Muita värejä. Kirjoituksia elämästä, taiteesta, kirjoista ja
kaupungeista (1999, suom. 2008)

Viattomuuden museo (2008, suom. 2010)

Hiljainen talo (1983, suom. 2011)

Kummallinen mieleni (2014, suom. 2017)

Punatukkainen nainen (2016, suom. 2019)

Ruttoyöt (2021, suom. 2023)

ORHAN PAMUK

Ruttoyöt

Suomentanut
TUULA KOJO

tammi

80 VUOTTA

HELSINKI

Koraanin sitaatit ovat suomentaneet
Jussi Aro, Armas Salonen ja Knut Tallqvist.

Suomentaja kiittää tuesta Taiteen edistämiskeskusta.

Turkinkielinen alkuteos *Veba Geceleri* (Nights Of Plague)
ilmestyi vuonna 2021.

Copyright © 2021, Orhan Pamuk

All rights reserved

Suomenkielinen laitos © Tuula Kojo ja Tammi 2023

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

ISBN 978-952-04-4723-6

Painettu EU:ssa

Vaaran uhatessa ihminen kuulee sisässään kaksi tasaväkiä ääntä.

Ensimmäinen on järjen ääni, joka neuvoo tutkimaan vaaran laadun ja erityispiirteet sekä hakemaan mahdollisia pakoreittejä. Toinen ääni kuulostaa melkeinpä ensimmäistäkin järkevämmältä sanoessaan, että uhkaavan vaaran ajattelu on aiheuttaa vain surua ja tuskaa, eikä ihminen silloin kykene kuvittelemaan tulevaa, saati juurikaan muuttamaan tapahtumien kulkua, joten on paras vain sulkea silmät kauhukuvilta ja ajatella mukavia, kunnes paha osuu omalle kohdalle.

LEO TOLSTOI: *SOTA JA RAUHA*

Yksikään nykykirjailija ei ole tutkinut näitä dokumentteja eikä niitä toisiinsa vertaillen ryhtynyt kirjoittamaan tämän ruttokatastrofin todellista historiaa.

ALESSANDRO MANZONI: *KIHLAUTUNEET*

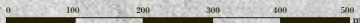

MINGERIN SAARI

1. ARKAZ
2. TESELLİ
3. ZARDOST
4. KEFELİ
5. HERETE
6. ÇİFTELERİN JA NEBİLERİN KYLÄT
7. ELDOSTIN VUORISTO
8. DUMANLI
9. UHRIVUORI
10. HADZI-LAIVAN TAPAUS

**ARKAZIN LINNOITUS JA KAUPUNKI
MINGERIN MAAKUNTA (1901)**

Mittakaava 1:10 000

1. RAATHUONE	17. KOLONNAARIN KOTI
2. POSTI	18. KREIKKALAINEN KANSAKOULU
3. HAGIA TRIADAN KIRKKO	19. HAGIA YORGIN KIRKKO
4. KREIKKALAINEN KESKIKOULU	20. THEODOROPULOKSEN SAIRAALA
5. KESKENERÄINEN KELLOTORNI	21. PYHÄN ANTUANIN KIRKKO
6. HOTELLI SPLENDID PALAS	22. MARIKAN KOTI
7. HEVÖSVAUNUT	23. ERISTYSOSASTO
8. TULLI	24. SOTILASLYSEO
9. KARANTEENIVIRASTO	25. HALIFIYEN LUOSTARI
10. UUSI MOSKEIJA	26. ZAIMLERIN LUOSTARI
11. RIFAIN LUOSTARI	27. UUSI MUSLIMIHAUTAUSMAA
12. SOKEAN MEHMET PAŞŞAN MOSKEIJA	28. ZOFIRIN KONDITORIA
13. HAMIDIYEN SAIRAALA	29. POLTTOKAIVO
14. KADIRIN LUOSTARI	30. KAŞARMI
15. BEKTAŞIEN LUOSTARI	31. ARABIMAJAKKA
16. ZEYNEPIN KOTI	32. MESSEGERIES MARITIMESIN TOIMISTO

Tarkkaavaisille lukijoille huomautettakoon, että alkuteoksen kansikuva esittää Arkazin kaupunkia Maakunta-aukion liepeiltä katsottuna, mutta kaukana taustalla häämöttää jälleen sama kaupunki linnoituksineen. Kiitän kuvataiteilija Ahmet Işikçia, joka vakuutti minut tästä epäjohdonmukaisuudesta koska välttämättä halusi kanteen näkymän Arkazin linnoituksesta kaukaa, ja kiitokseni ansaitsevat myös ystäväni historioitsija Edhem Eldem ja kustannustoimittajat Yücel Demirel, Teyfur Erdoğan, Fahri Güllüoğlu, Darmin Hadzibegović ja Şeyda Öztürk, joiden ehdotukset ja korjaukset olivat hyödyksi kirjan loppumetreillä.

JOHDANTO

Tämä on sekä historiallinen romaani että romaanin muotoon kirjoitettu historiateos. Kun kuvailin kaikin hehtisintä ja järkyttävintä puolen vuoden ajanjaksoa Minger-nimisellä saarella, joka on itäisen Välimeren helmi, lisäsin tarinaani myös tämän suuresti rakastamani maan historiaa.

Tutkiessani vuoden 1901 ruttoepidemian aikaisia tapahtumia saarella minusta tuntui, että historiatiede ei yksin kykene kuvastamaan sankarien tekemiä subjektiivisia päätöksiä tämän lyhyen ja dramaattisen kauden aikana vaan että päätökset kävisivät ymmärrettävämmiksi romaanitaiteen keinoin, joten pyrin yhdistämään nämä kaksi muotoa.

En kuitenkaan tahdo lukijoiden kuvittelevan, että olisin alkuaan lähtenyt liikkeelle näin ylevistä kaunokirjallisista kysymyksistä. Sain näet ensin käsiini kirjeet, joiden valtaisan rikkauden pyrin kirjassa välittämään. Minua pyydettiin kommentoimaan ja saattamaan julkaisukuntoon kaikki satakolmesta kirjettä, jotka osmanien 33. hallitsijan Murat V:n kolmas tytär prinsessa Pakize kirjoitti vanhemmalle sisarelleen prinsessa Haticelle vuosina 1901–1913. Kirja, jota nyt olette ryhtyneet lukemaan, oli alkuaan eräänlainen toimittajan esipuhe kyseistä kirjekokoelmaa varten.

Tutkimusteni varrella esipuhe venyi ja avartui kaiken aikaa ja muokkautui lopulta kirjaksi, joka teillä nyt on kädessänne. Minun on tunnustettava, että viehättävän ja äärimmäisen herkän prinsessa Pakizen älykkyys ja tyylijaisuus lumosivat minut. Prinsessa Pakize janoi yksityiskohtia, rakasti tarinoiden kertomista ja kykeni kuvailemaan tapahtumia niin hartaasti, ettei moista lahjaa ole monellekaan historioitsijalle ja romaanikirjailijalle suotu. Olen nainen, ja olen vuosikausia tutkinut englantilaisissa ja ranskalaisissa arkistoissa säilytettäviä raportteja, joita konsulit laativat Osmanivaltakunnan satamakaupungeissa, ja olen myös väitellyt aiheesta ja kirjoittanut lukuisia akateemisia teoksia. Yksikään konsuli ei ole kyennyt kuvailemaan samoja tapahtumia, koleran tai ruton päiviä, yhtä kauniisti ja syvällisesti kuin prinsessa Pakize, eikä liioin kenenkään teksteistä pysty aistimaan osmanien satamakaupunkien tunnelmaa ja kauppakujien värikirjoa, saati kuulemaan lokkien kirkunaa ja hevosvaunujen pyörien kolinaa. Olen hyvinkin voinut saada idean muokata toimittajan esipuheen romaaniksi juuri prinsessa Pakizen vervästä kerronnasta ja tavasta kohdata ihmiset, esineet ja tapahtumat herkin tuntosarvin.

Kirjeitä lukiessani kysyin itseltäni: mahtoiko prinsessa Pakize osata kuvailla tapahtumia konsuleita ja historioitsijoita värikämmmin ja seikkaperäisemmin siksi että hän on nainen? Älkäämme unohtako, että tämä kirjeniekka, joka pysytteli liki koko ruttoaallon ajan neljän seinän sisällä huoneessaan maakunnan vierasmajassa, sai kuulla kaupungin tapahtumista mieheltään, joka oli tohtori! Kirjeissään prinsessa Pakize kuvaili miesten maailmaa, poliitikkoja, byrokraatteja ja tohtoreita, mutta hänen onnistui myös samaistua heihin. Minä taas pyrin tässä romaani-historiassa kykyjeni mukaan elävöittämään hänen kuvailemansa maailman. On toki myönnettävä, että minun

on vaikea olla yhtä avoin, loistava ja elämänjanoisin kuin prinsessa Pakize.

Olen tavattoman innoissani näistä upeista kirjeistä, jotka julkaistuna käsittäisivät vähintään kuusisataa sivua, ja yksi syy siihen on tietenkin se että olen Mingerin tyttöjä. Lapsena törmäsin usein prinsessa Pakizen nimeen oppikirjoissa, sanomalehtien kolumneissa ja ennen kaikkea lasten kansallisissa viikkolehdistä (*Saaren oppitunnit, Historian havinaa*), joissa julkaistiin satuja ja sarjakuvia historiallisista sankareista. Hän oli muutenkin minulle aivan erityisen läheinen hahmo. Siinä missä Mingerin saari on toisille satumainen ja tarunhoitoinen paikka, minulle prinsessa Pakize on samoin verroin satujen sankarit. Kun sain haltuuni satujen sankarittaren kirjeet, minut lumosivat hetkessä prinsessan arkihuolet, aidot tunteet ja etenkin hänen vahva persoonansa ja sydämellisyytensä. Kirjan loppumetreille päästyään kärsivälliset lukijat huomaavat, että minulla on ollut kunnia tuntea hänet myös henkilökohtaisesti.

Tulin vakuuttuneeksi kirjeissä kuvaillun maailman todeneräisyydestä, kun kävin läpi asiakirjoja ja muistelmia kyseiseltä aikakaudelta monissa Istanbulin ja Mingerin sekä Englannin ja Ranskankin arkistoissa. Mutta kun kirjoitin historiallista romaaniani, samaistuin paikka paikoin vääjäämättä prinsessa Pakizeen ja minusta tuntui että kirjoitinkin omaa henkilökohtaista tarinaani.

Romaanitaide perustuu kykyyn kirjoittaa omista kokemuksista ikään kuin ne olisivat jonkun toisen tarina, ikään kuin toisten tarinat pohjautuisivat meidän omiin kokemuksiimme. Siksi minun on helppo uskoa, että käyttäydyn kuin romaanikirjailija silloin kun tunnen itseni sulttaanin tyttäreksi, prinsessaksi. Vaikeaa oli sen sijaan samaistua paššoihin ja tohtoreihin,

valtaapitäviin miehiin, jotka johtivat karanteenitoimia ja taistelivat ruttoa vastaan.

Koska romaani ei henkensä ja muotonsa puolesta muistuta niinkään yksilön tarinaa vaan pikemmin historiaa, joka pitää sisällään kaikkien tarinat, on kerronnassa soveliaampaa käyttää useita näkökulmia. Toisaalta olen kuitenkin samaa mieltä kuin suuri romaanikirjailija Henry James, kaikista miespuolisista kirjailijoista naisellisistä, jonka mukaan romaanin uskottavuutta lisää se että kaikki asiat yksityiskohtineen kuvaillaan yhden henkilön näkökulmasta.

Kun nyt kuitenkin samanaikaisesti kirjoitin historiateosta, luovuin useitakin kertoja yhden henkilön näkökulmasta ja varta vasten rikoin edellä mainitsemaani sääntöä. Näin ollen kaikkein tunteikkaimpina hetkinä tarjosinkin lukijalle faktoja ja numeroita ja valotin hallinnollisia ajanjaksoja. Tai juuri kun olin kuvailemassa sankarin herkimpiä tunteita, loikkasinkin röyhkeästi hänelle ventovieraan henkilön ajatuksiin. Tai vaikka vakaasti uskon, että Abdülaziz surmattiin sen jälkeen kun hänet oli syösty valtaistuimelta, kirjoitin myös, että tiettyjen tahojen mukaan hän teki itsemurhan. Saadakseni kirjastani hieman historiallisemman minä siis pyrin näkemään tapahtumia useiden todistajien silmin, en pelkästään prinsessa Pakizen kirjeissään kuvaileman värikylläisen maailman kautta.

Minulle on vuosien varrella usein esitetty sellaisia kysymyksiä kuin miten sain kirjeet haltuuni, miten tosissani salapoliisitarinan kanssa olen ja miksi en ole aikaisemmin julkaissut kirjeitä, mutta tässä aion vastata kysymyksistä vain järjestyksessä toiseen. Sain itse asiassa tukea romaani-idealle akateemisilta ystäviltäni, joille olin kertonut kirjeissä kuvailluista murhista ja Abdülhamitin kiinnostuksesta romaaneja kohtaan. Pontta ajatuksilleni antoi myös se, että Cambridge University Pressin

kaltainen arvostettu kustantamo oli kiinnostunut salapoliisi-ideasta ja osasi arvostaa pienen Mingerin saaren historiaa. Vuosien varrella uupumatta rekisteröimäni ihmeellisen maailman salaisuudet ja merkitykset ovat tietenkin paljon syvällisempiä ja erillisempiä aiheita kuin pelkkä murhaajan paljastuminen. Murhaajan henkilöllisyys voi olla korkeintaan merkki jostakin. Kiinnostus salapoliisitarinoihin alkaa suurimman historiallisen romaanikirjailijan Leo Tolstoin sanoilla ja tällä allekirjoittaneen laatimalla johdannolla, ja se muokkaa koko teoksen merkkien valtamereksi.

Minua on kritisoitu siitä, että olen kiistellyt hanakasti joidenkin populaarien ja virallisten historioitsijoiden kanssa (nimiä mainitsematta). Kriitikot saattavat olla oikeassa. Kiistelyn taustalla piilee se, että olemme ottaneet rakastetut ja populaarit historiateokset tosissamme.

Orientin ja Levantin tai itämaiden ja itäisen Välimeren historiaa käsittelevien kirjojen esipuheissa kerrotaan aina translitteroinnin ongelmista ja selitetään, mitkä vanhat paikalliset kirjaimet vastaavat mitäkin latinalaista aakkosta. Olen tyytyväinen, etten ole niiden jatkoksi kirjoittanut vielä yhtä tylsää kirjaa. Mingerin kieltä ja aakkosia ei edes voi verrata mihinkään! Olen kirjoittanut paikalliset nimet joskus sellaisenaan, joskus taas ääntämyksen mukaisesti. On silkkaa sattumaa, että Georgiassa sijaitsee kaupunki, jonka nimi kirjoitetaan likimain samalla tavalla kuin Minger. Mutta sattumaa ei ole se, että moni seikka kirjassani saattaa lukijan mielestä tuntua tutulta, ikään kuin unhoon vaipuneelta muistolta, vaan tällöin kyseessä on ollut tarkoin harkittu teko.

Mina Mingeriläinen, Istanbul 2017

I

Jos vuonna 1901 Istanbulista matkaan lähtenyt höyrylaiva, jonka piipusta tupruaa hiilenmustaa savua, olisi ensin neljä päivää etelään purjehdittuaan ohittanut Rhodoksen saaren ja edennyt vielä puolisen päivää etelän vaarallisilla ja myrskysillä vesillä kohti Aleksandriaa, sen matkustajat olisivat voineet nähdä Mingerin saaren ja Arkazin linnoituksen koreat tornit. Minger sijaitsee Istanbul–Aleksandria-reitin varrella, joten moni matkustaja olisi saanut uteliaana ihailta linnoituksen salaperäistä varjoa ja siluettia. Kun horisonttiin olisi ilmestynyt tämä mahtava saari, jota Homeros kuvaili *Iliassa* punertavien kivien vihreäksi timantiksi, olisi herkkäsieluisempi merikapteeni voinut kutsua matkustajat kannelle nauttimaan Mingerin maisemista, ja itään matkaavat taiteilijat olisivat innoissaan ryhtyneet maalaamaan tätä romanttista näkyä ja lisäilleet sen ylle synkkiä myrskypilviä.

Tosiasiassa vain osa reittilaivoista piipahti Mingerin saarella, sillä näihin aikoihin sinne liikennöi säännöllisesti kerran viikossa ainoastaan kolme alusta: Messageries Maritimes -yhtiön *Saghalien*, jonka pillin kimeän äänen Arkazin kaikki asukkaat tunsivat, kumeampiääninen *Equateur* ja kreetalaisen Pantaleon-yhtiön hentoinen *Zeus*, jonka pillit huusivat vain harvoin ja

katkonaisesti. Kun Mingerin saarta nyt siis lähestyi laiva aika-
taulujen ulkopuolella kaksi tuntia ennen puoltayötä huhtikuun
22. päivänä 1901, mistä ajankohdasta tarinamme saa alkunsa, oli
se merkki jostain tavattomasta.

Saarta pohjoisesta hiljaisen vakoojan lailla lähestyvä laiva,
jossa oli terävä keula ja kapea valkoinen piippu, oli osmanien li-
pun alla seilaava *Aziziye*. Laivan tehtävänä oli sulttaani Abdül-
hamit II:n määräyksestä viedä Istanbulista osmanien tarkoin
valikoitu valtuuskunta erityiskomennukselle Kiinaan. Siihen
kuului seitsemäntoista jäsentä – uskonmiehiä, sotilaita, kääntä-
jiä ja byrokraatteja, joilla oli päässään fetsi, turbaani tai huopa-
hattu – ja mukaan Abdülhamit oli viime tingassa passittanut
myös veljentyttärensä prinsessa Pakizen, jonka oli vastikään
naittanut, sekä prinsessan tuoreen puolison herra Nurin, jota
kutsuttiin myös vävytohtoriksi. Onnellinen, levoton ja hieman
hämmentynyt nuoripari ei voinut käsittää, miksi heidät oli va-
littu mukaan Kiinan-valtuuskuntaan, ja he olivat keskustelleet
asiasta paljon keskenään.

Prinsessa Pakize, joka vanhempien sisartensa lailla tunsu vas-
tenmielisyyttä setänsä ja valtakunnan hallitsijaa Abdülhamitia
kohtaan, oli varma, että setä oli lähettänyt hänet puolisoineen
valtuuskunnan mukaan silkkaa pahuuttaan, mutta hän ei vielä
ollut keksinyt miksi. Palatsin juorukellot väittivät pahuuden
juontuvan siitä, että sulttaani halusi nuorenparin kauas Istan-
bulista ja toivoi kuoleman korjaavan heidät joko Aasian mailla
(keltakuume) tai Arabian autiomaassa (kolera), kun taas toiset
muistuttivat, että Abdülhamitin varsinaiset tarkoituserät pal-
jastuisivat vasta kun hän olisi saattanut temppunsa päätökseen.
Vävytohtori Nuri oli sen sijaan toiveikkaampi. Nyt kolmen-
kymmenen kahdeksan ikäisenä hän oli menestyvä ja uuttera
karanteenitohtori. Hän oli edustanut Osmanivaltakuntaa

useissa kansainvälisissä terveystieteiden konferensseissa. Hänen saavutuksensa olivat kiinnittäneet sulttaani Abdülhamitin huomion, ja heidän tehdessään tuttavuutta tohtori Nuri oli pannut merkille, että sulttaani oli varsin kiinnostunut paitsi eurooppalaisen lääketieteen kehityksestä myös salapoliisiromaaneista, minkä monet karanteenitohtorit jo tiesivätkin. Sulttaani seurasi silmä tarkkana kehitystä mikrobien, rokotteiden ja laboratoriodien saralla ja halusi tuoda lääketieteen uusimmat keksinnöt Istanbuliin sekä valtakuntansa joka kolkkaan. Tohtori Nuri oli niin ikään huomannut, että sulttaani oli tietoinen Aasiasta ja Kiinasta länteen levinneistä uusista kulkutaudeista ja oli niistä huolissaan.

Sulttaanin huvialus *Aziziye* eteni odotettua nopeammin, sillä sää oli itäisellä Välimerellä tyyni. Laiva oli käväissyt Smyrnan satamassa, vaikka paikkaa ei ollut merkitty reittitietoihin. Kun laiva lähestyi sumuisen Smyrnan satamalaituria ja moni valtuuskunnan jäsen kapusi kapeita portaita ylös komentosillalle ottaakseen selkoa pysähdyksestä, he kuuluivat, että kyytiin on määrä ottaa salaperäinen matkustaja. Jopa laivan venäläinen kapteeni väitti ettei tiedä, kuka matkustaja on.

Aziziyen salaperäinen matkustaja oli Osmanivaltakunnan terveystieteen ylivalvoja, kuuluisa kemisti ja farmaseutti Bonkowski pašša. Tämä kuusikymmenvuotias, rasittunut mutta toimelias mies oli sulttaanin ylikemisti ja osmanien modernin farmakologian pioneeri. Hän oli myös toiminut mitenkuten menestyvänä liikemiehenä ja johtanut kaikenkarvaisia liikeriityksiä, käynyt lääkekauppaa, pullottanut kivennäisvettä sekä valmistanut ruusuvettä ja hajusteita. Viimeisten kymmenen vuoden aikana hän oli kuitenkin hoitanut ainoastaan Osmanivaltakunnan hygienia-asiain ylivalvojan virkaa, laatinut sulttaanille raportteja kolera- ja ruttoepidemioista ja sulttaanin

edustajana kiiruhtanut epidemiapaikkakunnalta toiselle, satamasta satamaan ja kaupungista kaupunkiin, valvoakseen karanteeniin ja terveystasoihin liittyviä varotoimia.

Kemisti ja farmaseutti Bonkowski pašša oli useita kertoja edustanut Osmanivaltakuntaa kansainvälisissä karanteenikongresseissa. Neljä vuotta aiemmin hän oli laatinut sulttaani Abdülhamitille muistion asioista, jotka Osmanivaltakunnassa tulisi ottaa huomioon taisteltaessa idästä leviävää ruttotautilta vastaan. Hänet oli varta vasten määrätty kukistamaan rutto Smyrnassa, missä tauti oli levinnyt kaupungin kreikkalaiskortteleissa. Lukuisien kolera-aaltojen jälkeen Osmanivaltakuntaan oli siis nyt saapunut idästä rutto, tauti jonka (erikoislääkärien mukaan) virulentti tahto johti sairastumiseen milloin harvemmin, milloin taas varmemmin!

Bonkowski pašša oli kuudessa viikossa kukistanut ruttotaution Smyrnassa, joka oli osmanien suurin satamakaupunki itäisellä Välimerellä. Hanke oli onnistunut, sillä kansa oli mukautunut vartioketjuihin, suostunut pysyttelemään neljän seinän sisällä, sopeutunut vapaaehtoisesti kieltoihin ja jähdannut rottia yhdessä virkamiesten ja poliisien kanssa. Lähinnä palomiestä koostunut kaarti oli käyttänyt desinfiointipumppuja niin reilulla kädellä että koko kaupunki oli löyhkännyt. Osmanien karanteenihallinnon menestyksekkäälle toiminnalle olivat antaneet palstatilaa niin sellaiset Smyrnassa ilmestyvät sanomalehdet kuin *Harmonia* ja *Amaltheia* ja istanbulilaiset *Urho* ja *Totuuden Tulkki* kuin myös ranskalaiset ja englantilaiset lehdet, jotka seurasivat rutan leviämistä idästä satama satamalta. Kemisti Bonkowski pašša, joka oli sukujuuriltaan puolalainen mutta oli syntynyt Istanbulissa, oli eurooppalaisille tuttu ja arvostettu persoona. Kun rutto oli vaatinut Smyrnassa seitsemäntoista kuolonuhria ja epidemia oli vihdoinkin onnistuttu

kukistamaan, satama, laiturit, tulli, kaupat ja basaarit oli taas avattu ja kouluissa pidettiin jälleen oppitunteja.

Kun *Aziziyen* tarkkaan valikoidut matkustajat katselivat hyttiensä ikkunoista ja laivan kannelta kemisti-paşšan ja hänen avustajansa saapumista laivalle, he olivat jo perillä Smyrnan onnistuneesta karanteenista ja siellä harjoitetusta terveyspolitiikasta. Abdülhamit oli myöntänyt entiselle ylikemistilleen paššan arvonimen viisi vuotta aiemmin. Stanislaw Bonkowski oli yllään öljykankainen viitta, jonka väriä ei pimeässä erottanut, ja pikkutakki, joka korosti hänen pitkää varttaan sekä hienoista selkäkyttränsä, ja kädessä iänikuinen lyijynharmaa laukku, jonka hänen oppilaansa muistivat peräti kolmenkymmenen vuoden takaa. Kemisti-paşšan avustajalla, tohtorilla nimeltä İlias, oli mukanaan matkalaboratorio, jonka avulla hän paššan vanavedessä kulkiessaan analysoi koleran tai ruton mikrobeja, erotti likaisen veden juomakelpoisesta ja oli siten myös tullut maistaneeksi imperiumin kaikkia vesiä. Bonkowski ja hänen avustajansa menivät suoraan hytteihinsä tervehtimättä *Aziziyen* uteliaita matkustajia.

Kahden uuden matkustajan vaitonainen ja kartteleva käytös lietsoivat neuvoa-antavan valtuuskunnan uteliaisuutta entisestään. Mikä piili salamyhkäisyyden takana? Miksi arvoisa sulttaani oli lähettänyt samalla aluksella Kiinaan kaksi Osmanivaltakunnan tärkeintä ruton ja kulkutautien asiantuntijaa (toinen oli vävytohtori Nuri pašša)? Mutta jo pian valtuuskunnan jäsenet tajusivat, että Bonkowski pašša ja hänen avustajansa eivät matkaisikaan Kiinaan vaan jäisivät kyydistä Mingerin saarella, joka oli Aleksandrian-reitin varrella, ja niin he palasivat omiin aivoituksiinsa. Heillä olisi kolme viikkoa aikaa keskustella, miten heidän kannattaisi valaista islaminuskon sisintä Kiinan muslimeille.

Aziziyen toinen karanteenasiantuntija, vävytohtori Nuri pašša, sai kuulla vaimoltaan, että Bonkowski pašša oli astunut laivaan Smyrnassa ja että hän jäisi pois Mingerillä. Nuoripari uhkui tyytyväisyyttä, sillä kumpikin oli jo aiemmin tahollaan tutustunut kemisti-paşšaan ja pitänyt hänestä. Viimeksi vävytohtori oli osallistunut häntä reilut kaksikymmentä vuotta vanhemman suuren kemistin kanssa terveyskonferenssiin Venetsiassa. Bonkowski pašša oli myös opettanut nuorelle oppilaalleen Nurille kemiaa lääketieteen laitoksella Demirkapın kasarmilla Sirkeciissä. Monen muun opiskelijan lailla myös nuori Nuri oli kovin ihastunut Pariisissa oppinsa saaneen herra Bonkowskiin laboratoriossa antamaan käytännön kemian opetuksen, samoin sittemmin luentoihin metallikemiasta ja orgaanisesta kemiasta. Opettajan sukkeluudet, hänen renessanssi-ihmisen uteliaisuutensa kaikkea olevaista kohtaan sekä turkin katukielen taitonsa, samoin kuin se että hän puhui kolmea eurooppalaista kieltä sujuvasti kuin äidinkieltään, tekivät suuren vaikutuksen kaikkiin lääketieteen opiskelijoihin. Istanbulissa syntynyt Stanislaw Bonkowski oli puolalaisen upseerin poika, yhden niistä lukuisista upseereista jotka olivat Puolan sotajoukkojen riveissä kärsineet tappion Venäjää vastaan, lähteneet maanpakoon ja liittyneet osmanien armeijaan.

Vävytohtorin vaimo, prinsessa Pakize, oli aina innoissaan, kun sai aiheen palauttaa mieleensä muistoja lapsuudestaan ja nuoruudestaan. Kun kesällä yksitoista vuotta aiemmin palatsissa, jossa prinsessa perheineen oli vankina, oli levinnyt tauti, jonka seurauksena prinsessan äiti ja haaremin muut naiset olivat kärsineet korkeasta kuumeesta, sulttaani Abdülhamit oli julistanut, että kuumeen nostattanut kulkutauti oli mikrobin aiheuttama, ja lähettänyt ylikemistinsä palatsiin ottamaan näytteitä. Erään toisen kerran Abdülhamit, joka oli siis prinsessa

Pakizen setä, oli käskenyt Bonkowski paššan analysoida Çırağanin palatsin veden, jota prinsessa perheineen päivittäin joi. Abdülhamit piti visusti silmällä vanhempaa veljeään, entistä sulttaani Murat V:tä, jota niin ikään piti vankina Çırağanin palatsissa, mutta sairaustapauksissa hän lähetti isoveljen luokse aina parhaat lääkäriinsä. Lapsena prinsessa Pakize oli nähnyt palatsin ja haaremin huoneissa usein myös mustapartaista kreikkalaista Marko paššaa, joka oli hänen isänsä sedän, teloitettun sulttaani Abdülazizin ylilääkäri, samoin kuin Abdülhamitin omaa ylilääkäriä Mavroyeni paššaa.

”Vuosien kuluttua törmäsin Bonkowski pašsaan myös Yıldızin palatsissa”, prinsessa Pakize sanoi. ”Hän analysoi palatsin vedet ja laati löydöksistään aina uuden raportin. Silloin hän ikävä kyllä hymyili minulle ja isosiskoilleni vain etäältä eikä kertonut sukkeluuksia ja hauskoja tarinoita kuten silloin kun olimme pieniä.”

Vävytohtori Nuri paššan muistot sulttaanin kemististä olivat paljon virallisempia. Uutteruudellaan ja kokemuksillaan hän oli ansainnut kemistin kunnioituksen Venetsian konferenssissa, missä he olivat yhdessä edustaneet Osmanivaltakuntaa. Vävytohtori kertoi innoissaan tuoreelle puolisolleen, että Bonkowski pašša saattoi olla ensimmäisiä, jotka olivat ylistäneet Abdülhamitille hänen kykyjään karanteenitohtorina, ja muistutti, että hänen ja kemisti-farmaseutti-paşšan tiet olivat kohdanneet paitsi lääketieteellisessä myös tohtoriksi valmistumisen jälkeen. Piirijohtaja herra Blacquen määräyksestä he olivat tutkineet Istanbulin terveystilannetta sen jälkeen kun teurastajat olivat lahdanneet eläimiä keskellä katua. Ja erään toisen kerran, kun Nuri pašša oli laatimassa raporttia Terkosjärven topografisista ja geologisista erityispiirteistä sekä järveden mikroskooppisista analyyseista, kemisti-paşša oli liittynyt seuraan muutaman

opiskelijan ja tohtorin kanssa ja päätynyt jälleen ihaillemaan vävytohtorin älykkyyttä, utteruutta ja kurinalaisuutta. Muistoistaan innostuneena pariskunta toivoi pian tapaavansa jälleen kerran herra kemisti-ylivalvojan.

ORHAN PAMUK (s. 1952 Istanbulissa) on Turkin merkittävin ja kansainvälisesti tunnetuin nykykirjailija. Vuoden 2006 nobelistia kiitetään erityisesti idän ja lännen ristiriitojen kuvaamisesta ja ainutlaatuisesta kyvystä rakentaa siltoja kulttuurien välille. Pamukin teokset ovat olleet suuria myyntimenestyksiä hänen kotimaassaan, ja niitä on käännetty 63 kielelle.

Historiallista fiktiota, perinteistä salapoliisiromaania ja poliittista satiiria yhdistelevä lukuelämys satumaisesta Välimeren saaresta, jonka ruttoepidemia eristää muusta maailmasta.

”Uhkarohkea, raivostuttava, kujeileva ja viihdyttävä.” THE GUARDIAN

”Kuvitteellinen Mingerin saari on rakkaudella ja pakkomielleisellä tarkkuudella luotu maailma, joka on valtavan yksityiskohtainen ja maagisen täydellinen mutta myös hyvin sisäänpäin kääntynyt ja korostuneen persoonallinen; Minger on kuin Pamukin eloon herätetty, loistava muistipalatsi.” THE NEW YORKER

Päällys: Markko Taina

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-952-04-4723-6